

Dušan Nećak

Slovenska propaganda v času nastajanja mirovne pogodbe z Italijo

Referat na mednarodni konferenci »Pariška mirovna pogodba, nova jugoslovansko-italijanska meja in priključitev Primorske k Sloveniji«

Koper – Nova Gorica, 25.–27. septembra 1997

Vsaka politika se zaveda pomena propagandne dejavnosti za dosego svojih ciljev. Večji in višji kot so cilji, obširnejša, intenzivnejša in vedno skrbnejše načrtovana je ta dejavnost. Boj za slovensko-jugoslovansko mejo v času med 1945 in 1954 in še posebej v času priprav ter zasedanja mirovne konference za sklenitev mirovne pogodbe z Italijo v letih 1946 in 1947 – ta čas obravnavam tudi v tem članku – sodi zag otovo med najpomembnejše (če ni celo najpomembnejši) zunanjepolitične in narodnopolitične cilje. Zato tudi ni čudno, da moremo tedanjo propagando v podporo jugoslovanskim zahtevam na mirovni konferenci in priključitvi čimvečjega dela »spornega ozemlja«, označiti za zelo široko in intenzivno. Zajela je vse medije in vse načine sporočanja. Ta propaganda je zasenčila celo propagando ob takšnih dogodkih kot so bile volitve v ustavodajno skupščino ali velika povojna sojenja v Jugoslaviji (npr. Stepincu, Mihajloviću) in v tujini (npr. Nürnberški proces). Gre za zelo obsežno in večplastno historično dogajanje, ki ga ni mogoče zadovoljivo obdelati v enem članku. Njegove razsežnosti so tako politične – s cilji, ki jih je zasledovalo; umetniške – z umetniki, ki so v njej sodelovali, in s kvaliteto njihovih stvaritev; sporočilno-sociolingvistične – z uporabljenim izrazjem, vsebino in stilom; psihološke – s preračunanimi propagandističnimi prijemi pri izbiri snovi in oblik; ideološke – z ostro kritiko fašizma in poudarjanjem demokratičnih vrednot zahodnih demokracij, še posebej pa komunizma in socializma; in najbrž še katere. Za ta namen je zato mogoče izluščiti le nekatere značilnosti te dejavnosti in jo ilustrirati le z nekaterimi primeri. Temeljita in celovita analiza jugoslovansko-slovenske propagande v vsem prelomnem dogajanju ob določitvi slovensko-italijanske zahodne meje 1945–1954 še čaka raziskovalca.

V propagandno dejavnost, ki je bila prav toliko spontana, kot je bila načrtovana, so bili vključeni časopisje, radio in film. Podpora pogajalcem na mirovni konferenci in slovensko-jugoslovanskim zahtevam so ljudje izkazovali na javnih manifestacijah s priložnostnimi napisi – običajno na pročeljih hiš in na zidovih v krajih »spornega ozemlja« – in s pisanjem ter pošiljanjem resolucij domačim in tujim politikom ter političnim organizacijam, s transparenti, plakati in letaki. V časopisju jo zaznamo v velikih večvrstičnih in večstolpčnih, bombastičnih naslovih, v karikaturah, ki so jih izdelovali tudi najpomembnejši slovenski umetniki (npr.: Nikolaj Pimat, Maksim Gaspari, Slavko Pengov), z objavljanjem fotografij različnih manifestacij, pozdravnih resolucij in propagandističnih člankov tipa »Naši argumenti«. Seveda so mediji s Primorske, npr. *Primorski dnevnik*, tudi propagandistično podrobneje sledili političnim dogajanjem na mirovni konferenci.

Intenzivnost propagandne dejavnosti je bila odvisna od dogajanja »na terenu«. Tako prvič zaznamo povečano propagandno dejavnost oziroma prvi propagandistični val spomladi 1946, ko je v Trst 7. marca prišla medzavezniška razmejitvena komisija v sestavi dr. Mosley (ZDA), Woldock (VB), Geraščenko (SZ) in M. Orlam (F). Razmejitvena komisija je zapustila »sporno ozemlje« v začetku aprila 1946. Propagandna dejavnost se je v pričakovanju poročila razmejitvene komisije in odločilnega predloga sveta zunanjih ministrov, ki so zasedali v Parizu, za nekaj mesecev nekoliko

utišala. Spet pa je močno vzvalovila po 2. juliju 1946, ko je bilo znano, da je svet zunanjih ministrov sprejel kompromisni francoski razmejitveni predlog. Propagandna dejavnost se je stopnjevala vse poletje, daleč v jesen, saj so z njo izvajali pritisk na odločitve zasedanja mirovne konference, ki je zasedala od 29. julija do 15. oktobra 1946. Tretji, najšibkejši propagandistični val je sledil v letu 1947, ko je bila 10. februarja podpisana mirovna pogodba z Italijo, 15. septembra pa je začela veljati. Ta zadnji val ni bil več tako usmerjen k zahtevam po spremembi mednarodnih odločitev ali podpori jugoslovanskim zahtevam, temveč je bil usmerjen bolj v »razkrinkavanje« fašistične dejavnosti v krajih, ki so ostali v STO oz. Italiji, in v proslavljanje priključitve Primorske k Sloveniji. Eden od pomembnih razlogov za stišanje propagandnega vala v letu 1947 je zagotovo tudi dejstvo, da so se januarja 1947 začela pogajanja za sklenitev Pogodbe o Avstriji. Slovenska propaganda se je zato usmerila od že odločene bitke na zahodni meji, k boju na severni meji, ki je še dajal upanje za uspeh.

O javnih manifestacijah slovenskega prebivalstva v osrednji Sloveniji in na »spornem ozemlju«, kot organizirano-spontanem propagandističnem pritisku na mednarodne odločitve, tu ne pišem, saj je ta aspekt propagande obdelala kolegica Nataša Nemeč.¹

Zagotovo najbolj povedna in impresivna propagandistična dejavnost, mimo tiste časopisne, je bila pošiljanje resolucij z zahtevami po priključitvi »spornega ozemlja« k Jugoslaviji in s podporo jugoslovanskim zahtevam na pogajanjih o meji.² Resolucije so pošiljali na mnoge različne naslove in od povsod, kjer je obstajal tudi le kanček upanja, da bi lahko bile uspešne. Največ je bilo poslanih jugoslovanski delegaciji na pogajanjih in njenemu predsedniku Edvardu Kardelju. Naslovljene pa so bile tudi Trumanu, Churchill, feldmaršalu Alexandru, Molotovu, Svetu zunanjih ministrov, raznim udeležencem mirovne konference, predstavnikom norveške, avstralske, sovjetske, belgijske in beloruske vlade, predstavnikom ukrajinske republike, državam Kanadi, ČSSR, Abesiniji, Belgiji, Braziliji, Avstraliji, Poljski, Indiji, SZ, Franciji, Danski, Kitajski, Novi Zelandiji, Nizozemski in Norveški, pa Mihi Marinku, Alešu Beblerju in Titu, ministrstvu za konstituanto v Beogradu, zavezniški vojaški upravi za Koroško, PNOO za slovensko Primorsko, POOF za Koroško, USAOJ ter mednarodni razmejitveni komisiji. Še bolj pestra je bila paleta pošiljateljev. Pošiljali so jih posamezniki, NOO, mladinske organizacije, pionirji, AFŽ, sindikati, politične organizacije – SIAU, delovni kolektivi, mladinske delovne brigade in prebivalci različnih mest ter krajev. Resolucije so prihajale iz vse Slovenije, posebej iz Primorske, pa tudi iz Hrvaške, Istre in iz drugih krajev Jugoslavije. Pisali so jih tako v slovenskem, kot tudi v italijanskem in hrvaškem jeziku.³ Skratka resolucije so pričarale vtis splošnega angažiranja prebivalstva v prizadetih krajih, Sloveniji in na Hrvaškem in po vsej Jugoslaviji. Oblikovno so bile zelo raznolike. Nekatere natipkane, nekatere rokopisne, druge spet kaligrafsko izpisane in barvno okrašene ter lepo opremljene na posebnem papirju. Ni jih bilo malo vezanih, pa v škatlah, tulcih in šatuljah.⁴ Vodji jugoslovanske delegacije Edvardu Kardelju so jih iz Julijske krajine nosile tudi mladinske štafete.⁵ (Nekaj najzanimivejših resolucij so udeleženci posveta lahko videli na razstavi.)

Stil pisanja je bil emotivno privzdignjen in pompoz. Nekatere so bile dolge le nekaj vrstic, druge po nekaj strani. Resolucija »Mladinskih delovnih brigad na regulaciji Pesnice« iz julija 1946 je lep primer votlega bombastičnega stila, ki je bil značilen za čas, o katerem je govor in katerega cilj ni bila samo podpora jugoslovanskih mejnih zahtev, temveč tudi apologija novega družbenega sistema. V resoluciji (naslovljeni Edvardu Kardelju) so med drugim zapisali: »S svojim dosedanjim delom smo dokazali, da so danes cilji in naporu delovne mladine skupni naporu

¹ Filmski izbor na to temo sem, iz posnetkov Filmskega obzornika in drugih propagandističnih filmskih zapisov, pripravil na videokaseti skupaj s sodelavko Arhiva Slovenije Marto Rau in ga hranim v osebni arhivu.

² Resolucije hranijo različne inštitucije v Sloveniji, med drugimi tudi Goriški muzej, sam pa sem uporabil obsežno zbirko, ki jo hrani Arhiv Republike Slovenije, Referat II., Zbirka resolucij. Zbirka obsega kar 16 fasciklov z nekaj sto resolucijami.

³ Ibid.

⁴ Ibid.

⁵ Primorski dnevnik, 25. julij 1946, str. 1.

Da bi pomagali našim bratom Primorcem se obvezujemo, da bomo povečali disciplino na 100% kulturno-prosvetno delo za 50% ter delovni efekt za 25%.

Naj žive naši bratje Primorske in Trsta,
združeni v skupni domovini –
TITOVI JUGOSLAVIJI

Mladinske delovne brigade

Jovančič
Jeri Zauho
Karel
Mirjam
Louč

Zadnja stran resolucije mladinskih delovnih brigad na regulaciji Pesnice

vseh delovnih množic. S svojim delovnim poletom smo že v prvem tednu dali 37.842 delovnih ur in dosegli velike uspehe, pri katerih pa se ne bomo ustavili, temveč jih hočemo še povečati. Te dni, ko odhaja naša delegacija v Pariz na mirovno konferenco, s polnim zaupanjem gledamo v Vas, ki ste vse svoje življenje posvetili borbi za pravice tlačnega ljudstva proti reakciji. Da bi pomagali našim bratom Primorcem, se obvezujemo, da bomo povečali disciplino na 100 %, kulturno-prosvetno delo za 50 % ter delovni efekt za 25 %. Naj žive naši bratje Primorske in Trsta, združeni v skupni domovini – TITOVI JUGOSLAVIJI.« Med petimi podpisniki resolucije najdemo tudi kasnejšega uspešnega raziskovalca tržaškega vprašanja in avtorja prve slovenske obsežne monografije o tem vprašanju, Janka Jerija.⁶

⁶ ARS, Referat II., Zbirka resolucij, fascikel 2.

Naslovna stran resolucije članov Zveze mladine za Slovensko Koroško iz Leš

Med tiste enostavne in le nekajvrstične resolucije pa sodi resolucija, ki sta jo podpisala predsednik in glavni tajnik Kulturnega okrožja Maribor in jo 26. julija 1946 poslala Edvardu Kardelju. V njej je stalo: »Borcu za pravične meje tov. Edvardu Kardelju. Na potu v Pariz naj Vas spremljajo naše želje in zahteve: Priznamo samo pravične meje. Smrt fašizmu – svoboda narodu.«⁷ Na poseben način so se z jugoslovanskimi zahtevami solidarizirali koroški Slovenci. Slovenska mladina iz avstrijsko-koroških Leš je jugoslovanski delegaciji na mirovni konferenci poslala štiristransko resolucijo, vendar je na njej izpisan le en stavek »Smrt fašizmu – svobodo Koroški!«. Priloženi pa sta originalni risbi-sliki Antona Janežiča in njegove rojstne hiše, saj je bil ta znani slovenski jezikoslovec doma iz Leš.⁸

⁷ Ibid.

⁸ Ibid.

Stramare Noghera 24-7-1946
 La popolazione Stolo Slava
 di Stramare - Noghera invia la
 seguente mozione alla

Delegazione Jugoslava per la conferenza
 di pace Ljubiana

Venuta a conoscenza della partenza
 della suolletta delegazione, porge ai
 Voi i migliori auguri per un buon
 proseguimento dei lavori della conferenza
 vi raccomandiamo perciò, di non
 accettare e non fornire nessuna soluzione
 che non sarebbe nel vostro interesse
 Continuiamo nella lotta sempre uniti
 al raggiungimento della nostra meta.

contro al
 fascismo

libertà e
 popolo

Benedetto

firmati:

mirino
Vigilante

restone Amelica

restone edling
Zali Roberto

Andri Andri
Trandi leletra
Zarkovic Teresa
Gianni Narciso
Zantronic Antoine
Sordani Milena
Renzi Viktor
Prelec Francesco
Rode Luciano
Renzi Teresa

Resolucija prebivalcev Štarnar Oreha (Stramare Noghera) z dne 24.7.1946

Povsem drugačna je bila resolucija uslužbencev Državnih elektram Slovenije, uprave Ljubljana-mesto. Edvardu Kardelju so jo poslali 25. julija 1946. Dolga je sedem gosto tipkanih strani velikega formata in govori o vsem mogočem, predvsem pa o žrtvah, ki so jih njihovi uslužbenci dali v času druge svetovne vojne. Navedeni so vsi padli, interniranci, partizani; natančno je opisana kulturna in športna dejavnost uslužbencev državnih elektram ter z računovodsko natančnostjo predstavljena njihova donatorska dejavnost za razne sklade. Vse to naj bi jim dalo pravico, da »sporočimo našo kategorično zahtevo, da Trst in slovensko Primorje morata ostati naša in pripasti Titovi Jugoslaviji, ker tako velevalo etnični, gospodarski, politični in varnostni oziri nove Jugoslavije pod vodstvom našega maršala Tita, za katerim stojimo strnjeno vsi uslužbenci Državnih elektram Slovenije uprava Ljubljana-mesto.

Prosimo Te, tov. Kardelj, da kot vodja naše mirovne delegacije pred vsem svetom ponovno izpričaš naše zahteve in od teh naših zahtev ne odstopiš niti koraka in ne popustiš niti trohice, ker so te naše zahteve pravične in življenjsko važne.

Trst in Slovensko Primorje terjata po svojih doprinešenih žrtvah in po svoji izraženi volji pravično in edino pravilno rešitev, izraženo v zahtevi, da pripadata samo Jugoslaviji.

Trst, Primorsko in Gorico, Terjaj z vso pravico... Smrt fašizmu – svobodo narodu!«⁹

Resolucija hrvaškega književnika Viktorja Car Emina je zanimiva iz več razlogov. V svojem imenu in v imenu svojih tovarišev književnikov Istre se je s pismom obrnil kar na sovjetskega zunanjega ministra Molotova. Iz resolucije veje nekakšno nezaupanje v jugoslovansko delegacijo, saj je niti ne omenja. Zdi se, da zaupa le Sovjetski zvezi, ko med drugim zapiše: »... Bitka za ovo naše najelementarnije pravo (priključitev k Jugoslaviji op.p.) nije još završena, ali da nije bratskog Sovjetskog saveza, da nije bilo velikog Staljina, da nije bilo Vas, naš mili Druže, bitka bila bi već davno završena, za nas sasvim izgubljena... Vječna Vam hvala Druže Ministre!«¹⁰

Če lahko sodimo po pismu, ki ga je »la popolazione Italo Slava« iz Stramare Noghera – Štamar Oreh 24. julija 1946 poslala jugoslovanski delegaciji na mirovni konferenci v Ljubljano, so bile formulacije italijanskega prebivalstva ali v italijanščini pisane resolucije bolj previdne in posplošene. Tako prebivalci tega kraja v Dolinski občini pošiljajo delegaciji le »najlepše pozdrave in želje za dober potek dela konference« in jo pozivajo, »da ne sprejme in podpiše nobene rešitve, ki ne bi bila v skladu z našim interesom.«¹¹

Leta 1947, ob podpisu mirovne pogodbe in ob njeni uveljavitvi je val resolucij močno splahnel. V arhivu Inštituta za novejšo zgodovino (oz. v Referatu II. Arhiva RS) jih iz tega časa hranijo samo tri,¹² vendar to še ni dokaz za trditev, da se je pošiljanje resolucij popolnoma prekinilo. Sočasno časopisje namreč poroča, da Predsedstvo vlade LRS in njen predsednik Miha Marinko dobivata zahvale ob priklučitvi in obenem obveze, da bodo priklučeni kraji pomagali pri obnovi in izgradnji skupne domovine. Zapisano pa je tudi, da te zahvale prihajajo »iz vseh krajev Primorske,« torej ne več od vsepovsod.¹³

Resolucije tega časa so tako po stilu kot po opremi manj bogate in se močno razlikujejo od prejšnjih. Po pravilu niso več v šatuljah, tulcih, na posebnih papirjih in lepo okrašene. V rokopsnem pozdravnem pismu prebivalcev Prvačine pri Gorici (Mihi Marinku) iz 7. februarja 1947 je na primer razbrati le veselje, »da se bodo naše Tisočletne želje in sad naših borb izpolnile, da bomo skupno živeli pod eno samo streho in skupno obnavljali našo lepo Domovino, tako kot smo se skupno borili,« in željo o nadaljnji borbi za priklučitev tistih, »ki so odrezani od krivične francoske črte, če ravno so se z ramo ob rami borili, in kakor nismo takrat odnehali, tako bomo tudi naprej skupno vse storili, da bo vse slovensko ljudstvo skupaj živelo.«¹⁴ Tako kot vse druge pregledane resolucije tega časa, tudi ta ni zaključena s prej obveznim »Smrt fašizmu – svoboda narodu!«, temveč z »Bog živi vse Slovence, pod streho hiše ene!« pred končnim vzklikom »Naj živi Tovariš Maršal Tito!«¹⁵

Značilna in v skladu s prej omenjenim pisanjem časopisja je kratka resolucija prebivalcev male vasi Golac v Čičariji, naslovljena Zvezni vladi ljudske republike Slovenije, ki je po zahvali za priklučitev izzvenela v ponižno obljubo: »Mi vemo, da je naše znanje slovenščine slabo in da je mnogo, kar še ni urejeno, toda obljublamo Vam, da bomo vložili vse sile za našo izgradnjo, da Vam ne bomo v breme – marveč v pomoč. Za republiko – za Tita!«¹⁶

Časopisje je o dogajanjih v zvezi z razmejitvijo in pogajanji na mirovni konferenci praviloma pisalo informativno. Propagandistično so delovali v prvi vrsti zveneči in večvrstični, tudi celostranski in debelo tiskani naslovi člankov, ki so jih objavljali na najbolj udarnih straneh,

⁹ Ibid., fascikel 11.

¹⁰ Ibid., fascikel 13.

¹¹ Ibid., fascikel 11, »... i migliori auguri per un buon proseguimento dei lavori dell conferenza ... di non accettare e non firmare nessuna soluzione che non sarebbe nel nostro interesse.«

¹² Ibid., škatla 13.

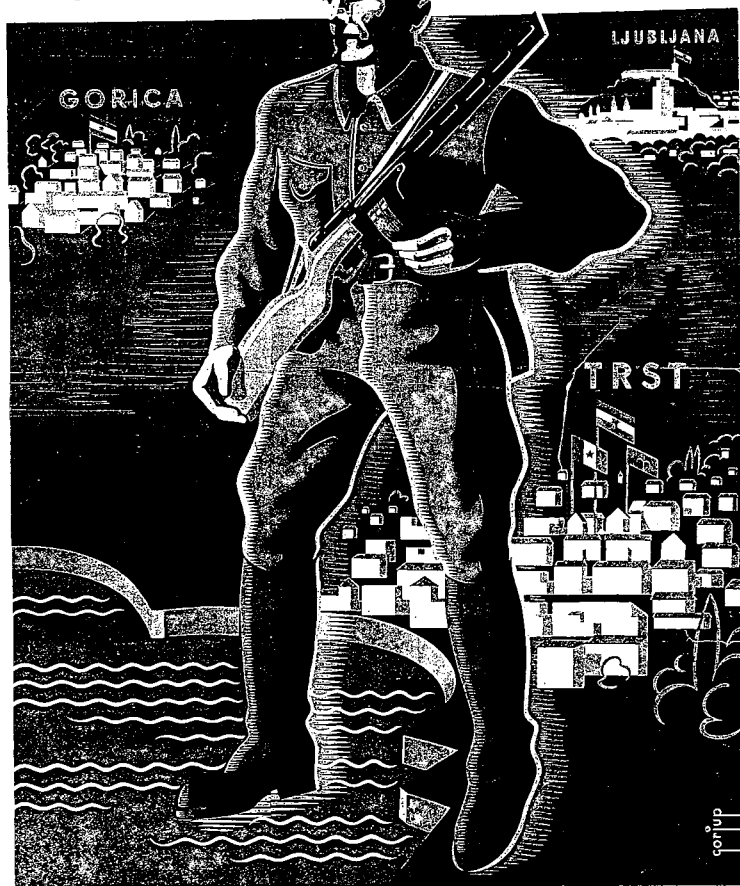
¹³ Ljudska pravica, 24. september 1947, str. 2.

¹⁴ ARS, Referat II., Zbirka resolucij, škatla 13.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Ibid.

TUJEGA NOČEMO SVOJEGA NE DAMO

*Eden najbolj znanih
lepakov iz časa boja
za zahodno slovensko
mejo je ponavljal tudi
znano parolo »Tujega
nočemo – svojega ne
damo!«*

ponavadi na prvih. *Primorski dnevnik* je v času prihoda razmejitvene komisije, ki jo je pozdravil s polstranskim člankom »Pozdravljeni na naših tleh,« napisanim v angleškem, ruskem in francoskem jeziku,¹⁷ naslovil šeststolpični članek »S priključitvijo k Jugoslaviji bomo rešeni.«¹⁸ Zasedanju zunanjih ministrov v Parizu pa je maja 1946, tudi na prvi strani, sporočil »Naše ljudstvo ne bo odstopilo od svojih zahtev in pravic«¹⁹ in »Naj vedo v Parizu: Z nami ne boste nagrajevali Italije, včerajšnjega napadalca in zaveznika hitlerjevske Nemčije.«²⁰ Ob začetku odločilnih pogovorov o razmejitvi in tik pred začetkom zasedanja mirovne konference julija 1946, pa je *Primorski dnevnik* z naslovom članka preko cele prve strani sporočil Parizu in svetu: »V času, ko odločajo o naši pripadnosti v Parizu – Naša rešitev je Jugoslavija.«²¹ Od tedaj dalje se naslovniški

¹⁷ *Primorski dnevnik*, 8. marec 1946, str. 1.

¹⁸ *Ibid.*, 13. marec 1946, str. 1.

¹⁹ *Ibid.*, 21. maj 1946, str. 1.

²⁰ *Ibid.*, 26. maj 1946, str. 1.

²¹ *Ibid.*, 2. julij 1946, str. 1.

Ljudska PRAVICA

GLASILO KOMUNISTIČNE PARTIJE SLOVENIJE

MAJ ŽIVI LJUDSTVO JULIJSKE KRAJINE,
NJEGOVA SVOBODA IN NJEGOVA
ZDRUŽITEV Z JUGOSLAVIJO!

Leta VII. - št. 172 ... Ljubljana, petek, 26. julija 1946 | Izhaja vsak dan razen ob ponedeljkih | Mesečna naročnina Din 45.— | Cena Din 2.—

DELEGACIJA FLRJ ZA MIROVNO KONFERENCO NA POTI SKOZI LJUBLJANO

»Ne branimo le pravic naših narodov, temveč pravično stvar vsega človeštva«

je izjavil tov. Kardelj na sprejemu delegacij slovenskega ljudstva

Sto tisoči so delegaciji na poti po Sloveniji in v Ljubljani izražali svoje zaupanje ter obljubljali, da bodo vztrajali v borbi do končne izpolnitve naših pravičnih zahtev

Ljubljana, 25. julija.

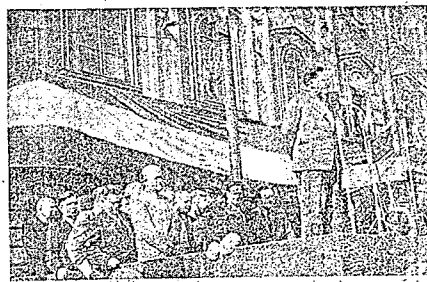
Danes ob 10.15 uri je prispel s posebnim vlakom v Ljubljano jugoslovanska delegacija za mirovno konferenco v Parizu. Delegacija so pritekali na železniški postaji v Ljubljani člani vlade Ljudske republike Slovenije na čelu s predsednikom Mihom Marinkom, člani predsedstva SNOS-a, zastopniki Jugoslovanske armade, člani Izvršnega odbora Osvobodilne fronte Slovenije in Centralnega komiteja Komunistične partije Slovenije in predstavniki množičnih organizacij, kulturnih ustanov in mestnega ljudskega odbora.

Z delegacijo se je pripeljal podpredsednik vlade LRS dr. Marjan Brečelj, ki je delegacijo sprejel in pozdravil že v Brečilih.

Z glavnega kolodvora so člani delegacije odšli, viharno pozdravljeni od

Tovariš Kardelj govori zbrani množici pred odhodom iz Ljubljane

Tovariši in tovarišice! V imenu delegacije, ki odhaja v Pariz, se vam najtopleje zahvaljujem za vaše pozdrave in za želje, s katerimi spremljate delegacijo na njeni poti. Vzemite vsi, da čustva, ki jih danes izražate, izražajo vse naše ljudstvo in vsi narodi Jugoslavije. Ni vam potreboval posebej zagotavljati, da bo naša delegacija izvršila vse in ukrenila vse, kar je v njenih silah, da bi pravične zahteve našega ljudstva bile izpolnjene. Vlada naše republike, jugoslovanska vlada, s tovaršim Titom na čelu, je tudi doslej vse storila, kar je bilo mogoče, da bi se te naše zahteve izpolnile. Toda vsi morate vedeti, da se težko prebija pravica in resnica malega naroda skozi labirint laži in krivic, labirint, ki so ga v preteklosti zgradili tuji osvajači ter njihova nasilja. Pred dejstvom te navdušene volje ljudstva same Julijske Krajine in vseh naših narodov bi se morala zganiti vest človeštva. Ne vemo, kako bodo pripravljeno sprejemati zahteve zavezniške Jugoslavije vsi naši zavezniki, toda naša delegacija bo ostala zvesta istim načelom, ki so nas vodila skozi vsa leta osvobodilne vojne. Znesla bo ostala svojemu ljudstvu in njegovim čustvom in branila bo časi in svobodo našega ljudstva. Naj živi ljudstvo Julijske Krajine, njegova

Besede tovariša Kardelja se zlivajo z besedami ljudstva.

Naslovna stran ljubljanske Ljudske pravice 26.7.1946

Jugoslaviji smo žrtvovali svoje najboljše sinove.«³⁰ Toda načrtnejša propaganda se je začela nekaj kasneje s prihodom medzavezniške razmejitvene komisije. *Ljudska pravica* jo je na prvi strani »sprejela« 8. marca s celostranskim naslovom: »Želimo, da ugotovite samo dejstva.«³¹ Kasneje pa je propagandistično bolj kot njeno delo poudarjala oviranje manifestiranja Slovencev, Hrvatov in demokratičnih Italijanov pred njo, za priključitev k Jugoslaviji, s strani »fašističnih elementov.« Celostranski naslov »Fašisti ovirajo tržaškemu ljudstvu svobodno izražanje volje«³² je eden primerov takega pisanja. Ko so v Parizu sprejeli francosko razmejitveno črto, je tudi *Ljudska pravica* protestirala v večvrstičnim in celostranskim naslovom »Po krivičnih sklepih v Parizu – Zahtevamo od naših zaveznikov, da ne delajo sklepov brez nas, kajti nobenih takih sklepov ne bomo priznali.«³³ Tudi, ko se je jugoslovanska delegacija odpravljala v Pariz, jo je *Ljudska pravica* pospremila s pompozniimi naslovi, ki so izhajali iz državnega in zavezniškega statusa jugoslovanske delegacije: »Ne branimo le pravic naših narodov, temveč pravično stvar vsega človeštva,« so za celostranski naslov izbrali citat iz govora Edvarda Kardelja, ki je 25. julija 1946

³⁰ *Ljudska pravica*, 25. januar 1946, str. 1.

³¹ *Ibid.*, 8. marec 1946, str. 1.

³² *Ibid.*, 10. marec 1946, str. 1.

³³ *Ibid.*, 7. julij 1946, str. 1.

govoril v Ljubljani na poti delegacije v Pariz.³⁴ V času zasedanja mirovne konference ni več zelo poudarjenih propagandističnih naslovov člankov. Največkrat so naslovi povzeti iz govorov slovenskih predstavnikov na zasedanju mirovne konference in izražajo širše, načelne in ne samo na jugoslovanske zahteve omejene probleme urejanja povojnega sveta. Beblerjev govor na seji politično-teritorialne komisije na mirovni konferenci, v katerem je zavračal francosko razmejitveno črto, so povzeli v celostranskem naslovu: »Nemogoče je, da bi zapustili ozemlje, ki je bilo že dodeljeno Jugoslaviji, in prepustili tamkajšnje Hrvate in Slovence negotovi usodi.«³⁵ Srž Kardeljevega govora pa so zajeli v grafično nekaj skromnejšem naslovu: »Medtem ko se kolonialni narodi prebujajo, nastaja v srcu Evrope nova kolonija – Trst.«³⁶ Podpis mirovne pogodbe je *Ljudska pravica* zabeležila sicer na prvi strani, a grafično pravzaprav nepoudarjeno, le z objavo »Deklaracije vlade FLRJ ob podpisu mirovne pogodbe z Italijo,« pod istim naslovom.³⁷ Pač pa je veličastneje pozdravila priključitev Primorske k Jugoslaviji. Že 15. septembra 1947 je s trikolskim naslovom na prvi strani sporočila: »Ljudstvo Primorske in Istre se radostno pripravlja na priključitev k FLR Jugoslaviji.«³⁸ Le dan nato pa bije v oči celostranski naslov »Ob priključitvi slovenskega Primorja in Istre k FLRJ – Velika perspektiva osvobojenega ljudstva Julijske krajine.«³⁹ 17. septembra je propaganda dosegla kulminacijo z objavo slik Tita, Kardelja in Bevka ter debelim naslovom: »Krivičnih rapalskih mejnikov, cone A in B ni več – Jugoslovanska armada vkorakala v kraje, priključene k FLR Jugoslaviji.«⁴⁰ Le še množično zborovanje na Lijaku 21. septembra, s katerim so na Slovenskem proslavili priključitev Slovenskega Primorja k Jugoslaviji, so pri *Ljudski pravici* označili s podobnim naslovom, vendar manj pompozno: »Naj živi praznik priključitve Slovenskega Primorja k FLR Jugoslaviji.«⁴¹

Za razliko od *Primorskega dnevnika* in glasila KPS *Ljudske pravice* je bilo glasilo OF Slovenije *Slovenski poročevalec* propagandistično bolj umirjeno. Prihod mednarodne komisije je označilo le z objavo vesti na prvi strani: »Prihod mednarodne komisije v Trst.«⁴² Bolj kot drugo slovensko časopisje se je *Slovenski poročevalec* osredotočil na poročanje, bistveno manj je objavljajl fotografsko in grafično gradivo, karikatur skoraj ni bilo. Intonacija člankov in njihovih naslovov je razumljivo zelo podobna tisti iz *Ljudske pravice*. Tudi v njem so ob prihodu komisije poudarili na fašističnem nasilju, ki da vlada na »spomem ozemlju«. Tako so npr. marca 1946 na prvi strani objavili članek z dvovrstičnim naslovom »200.000 Tržačanov manifestira za Jugoslavijo – Mogočen odgovor antifašističnih množic na izzivanje fašističnih reakcionarjev.«⁴³ Morda pa je ena od značilnosti pisanja tega časnika, da je razmeroma veliko poročal o odmevih reševanja »Tržaškega vprašanja« v tujini. Tako je 13. junija na prvi strani povzel članek Franceta Bevka, ki ga je ta objavil v Franciji, z naslovom: »Primorsko ljudstvo noče več pod Italijo, ki mu je kratila celo najosnovnejše človečanske pravice.«⁴⁴ Kasneje pa je objavil tudi predlog beloruske delegacije za razmejitev med Jugoslavijo in Italijo ali poročal o odgovorih Tita ameriškim novinarjem na to temo.⁴⁵ Od julija 1946 pa zaznamo tudi pri *Slovenskem poročevalcu* povečano in poudarjeno propagandistično dejavnost. Odločitev za francosko črto je *Poročevalec* pospremil z uvodnikom in člankom z udarnima naslovoma: »Težka krivica« in »Primorsko ljudstvo bo nadaljevalo borbo za svoje pravice do izpolnitve svojih zahtev – Tudi odslej ima ljudstvo Slovenskega Primorja

³⁴ Ibid., 26. julij 1946, str. 1.

³⁵ Ibid., 19. september 1946, str. 1.

³⁶ Ibid., 10. oktober 1946, str. 1.

³⁷ Ibid., 11. februar 1947, str. 1.

³⁸ Ibid., 15. februar 1947, str. 1.

³⁹ Ibid., 16. september 1947, str. 1.

⁴⁰ Ibid., 17. september 1947, str. 1.

⁴¹ Ibid., 21. september 1947, str. 1.

⁴² Slovenski poročevalec, 8. marec 1946, str. 1.

⁴³ Ibid., 28. marec 1946, str. 1.

⁴⁴ Ibid., 13. junij 1946, str. 1.

⁴⁵ Ibid., 6. september 1946, str. 1 in 17. oktober 1946, str. 1.

Ljubljana, nedelja 7. julija 1946

Postajna plačana v gotovini

Leto VII., števil. 156 — Pomožna številka 2 dir

IZDAVATELSTVO IN UPRAVA:
LJUBLJANA,
KNEZJEVA ULICA 57/II, I
TELEFON 31-22 66 31-30
KOPIRJE SE NE VRAČILO
IZJAZA FRAK DAN RAZEN
PONOVLJAKA

SLOVENSKI POROČEVALEC

INŠERATNI ODDELEK
LJUBLJANA,
KNEZBURGOVA ULICA 57, I
TELEFON 31-22 30-31
POŠTNI ČLANSKI RAČUN
V LJUBLJANI št. 11139
OGLASI: PO ČLANSKI
MESEČNA NAKLADINA
43 DIN

BORILI SE BOMO DALJE ZA SVOJE PRAVICE

Zahtevamo od zaveznikov, naj ne sklepajo brez nas, ker takih sklepov ne bomo priznali
Izjava podpredsednika zvezne vlade tov. Edvarda Kardelja, šefa jugoslovanske delegacije na mirovni konferenci

Pariz, 6. julija. (Tanjug). Podpredsednik jugoslovanske vlade in šef jugoslovanske delegacije Edvard Kardelj je senci odpoštoval v spremstvu sekretarja delegacije dr. Jožeta Vilšana iz Pariza v Beograd.

Ljubljana, 6. julija.

Ob prihodu iz Pariza v Ljubljano je podal podpredsednik zvezne vlade in šef jugoslovanske delegacije na mirovni konferenci Edvard Kardelj novinarjem naslednjo izjavo:
Konferenca tilih ministrov v Parizu je sprejela sklepe, ki jih narodi Jugoslavije ne morejo sprejeti. Ne morejo jih sprejeti zato, ker ti sklepi ponovno, kakor leta 1918, v Versailles delo Evrope in hrvatski narod med druge države in s tem podajajo

Trstom in Eigar prebivalstvo v ogromni večini jasno izražajo svoje volje, da se priključijo Jugoslaviji. Ti sklepi dajejo Italiji Kanalsko ozemlje s Trstom, v kateri smo že davno vojno sploh ni bila Italijan. Na drugi strani odvajajo ti sklepi Trst od Jugoslavije in mu priključujejo ozemlja, ki je po večini naseljena z jugoslovanskim življenjem. Trgajo od Jugoslavije del Istre, ki je bil ovspevobno s tovarniški živitvami in strojno ljudstvom in z žrtvami jugoslovanske armade. Ustavljajo nudi Trstom in Italiji orek koridor nekaj kilometrov na povesnem slovenskem ozemlju, kjer živi komaj 5 % Italijanov. Zapira se slovenskemu narodu, Ljudski republiki Sloveniji popolnoma dostop do morja, in sicer na pet do osem kilometrov od morja. Eigar obala je naseljena za stoletja in stotletja z jugoslovanskim življenjem. 10 % slovenskega naroda ostane izven meja Jugoslavije, zapadno od francoske črte, medtem ko samo 0,69 % Italijanov ostane izven meja Italije vzhodno od francoske črte in v predlaganih mejah internacionaliziranega Trsta. Takemu sklepu pravijo naši zahodni zavezniki »pravilna rešitev«.

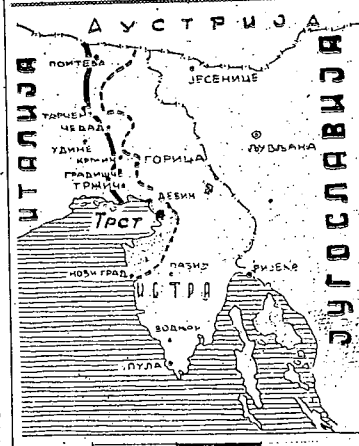
Jasno je, da vsega tega naši narodi ne morejo sprejeti in ker tega ne morejo sprejeti, ne bo tega sprejela niti naša vlada. Oti smo našim zaveznikom objasnili in podajali našo argumentacijo na konferenci v Londonu in na dveh konferencah v Parizu. Storili smo vse, kar je bilo v naših močeh. Prav isto je storilo tudi ljudstvo Juljske krajine in po vsej Jugoslaviji, ki je nedelokrat jasno izražalo svoje volje. Na fašist, sprejeti so bili veduare sklepi, ki so v nasprotju z najcelenarnarodno pravilnostjo in ki jih Jugoslavija glede na svoje vloge v poslednji vojni ni zaslužila. Sovjetska zveza je pokazala jasno razumevanje za naše težnje in priznala upravičenost naših zahtev. Tudi dejstvo, da so bili poslednji sklepi sprejeti kot odločitve pariske četvorice, nikakor ne pomeni, da je Sovjetska zveza sprejela svoje manjše glede narodov po osvoboditvi in zadržati svet, ki ni nikdar razumel in znal ceniti svobode drugega naroda, avet, ki je s svoje eksistenco vezan na zatiranje drugih narodov, in zato so rezultati takšni, kakršni so.

Ali po se bomo berali dalje za svoje pravice. Naši zavezniki naj vedo, da smo mi bili tisti, ki smo prelili v boj s fašistično Italijo svoje kri in dali svoje živce v tem boju kakor vsi drugi naši zavezniki, 450.000 žrtve je dala Jugoslavija v vojni proti fašistični Italiji in zato zahtevamo od naših zaveznikov, naj ne delajo sklepov brez nas, kajli nabeuili takih sklepov ne bomo priznali, še manj pa jih bo priznalo naše ljudstvo v Juljski krajini, ki je kjubovalo tujeim nasilniku skoraj mnogo stoletja in ki je nedelokrat pretilo kri za svojo svobodo.

Pred nami je mirovna konferenca 21 držav. Jugoslavija bo tudi na tej konferenci ponovno predložila svoje zahteve in svoje proslave proti sedanjim sklepom »veto četvorice«, in mi mislimo, da se pravilna mir ne dela s pregibanjem.

Klada našega ljudstva je predvsem stvar nas samih in našega ljudstva v Juljski krajini. Zato se ne bo smatramo vezani z nobenim sklepom, na katerega ne bomo pristali. Oti smo namučni zaveznika država, ker si smo naklinali med zavezniki večih porcij, in zato mislimo, da ne moremo nibe odločiti o miru med Jugoslavijo in Italijo mimo nas in brez našega pristanka.

obranje Nadve Boris Kraigher, predsednika Kontrolna komisija Vida Tomšič, minister za industrijo France Lesjak, minister za delo Torco Brejčić, minister za ljudske odraze dr. Marjan Ahčin, minister za socialno skrbništvo dr. Antun Krstinić, minister za gradbo dr. Miha Kramar, minister za finance Zoran Pisk, člana Izvršnega odbora OP tov. Lidija Kerčmarc in tov. Rade Kavcic, politični komisar IV. armije generalmajor Boška Biljogović in drugi.

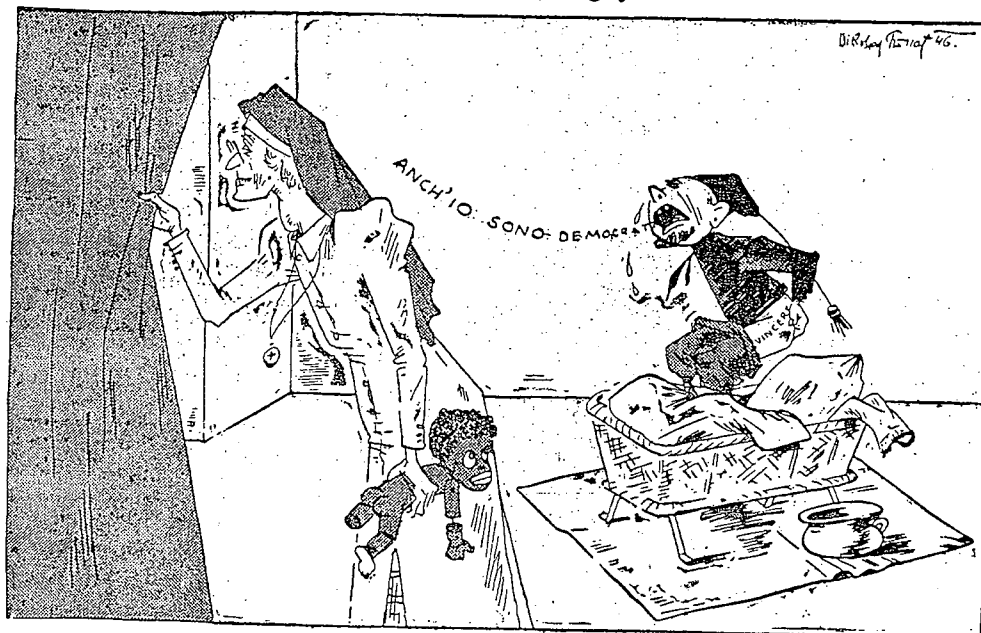

Debelo črta na zemljevidu predstavlja stalno mejo, crkana črta pa začasno mejo, ki jo je predložila francoska delegacija. Prostor med tema dvema črtama in po predlogu Biduata pripada Italiji, razen pokrajno označenega ozemlja okrog Trsta, ki naj ostane pod mednarodno upravo. Meja med mednarodnim ozemljem Trsta in med Jugoslavijo bi tvoril potokali tako: Od Novigrada na obali Istre po reki Mirni do francoske ravnjavljene črte nato med Settimo in Orzinovi. Ker se spusti na rob krake planote, tako da ostane Nabereina v mednarodnem ozemlju. Otek je od 5 do 10 km širok, paš od morja se združuje, ko se spusti meja k obali med Duzem in Sitivanem. Predlagana meja med Trstom in Jugoslavijo se odseva severno od De-

Naslovna stran Slovenskega poročevalca, Ljubljana 7.7.1946

zaupanje v bodočnost, ker ve, da bo morala zmagati pravice prej ali slej.«⁴⁶ Nekaj kasneje pa so Kardeljevo izjavo povzeli v celostranskem bodrilnem naslovu na prvi strani: »Borili se bomo dalje za svoje pravice«⁴⁷ ter povišali pritisk z objavo Kardeljevega govora v skupščini FLRJ, ki so ga zajeli v večvrstičnem, celostranskem in mastno tiskanem naslovu ter ga lahko interpretiramo tudi kot prikrito kritiko SZ: »Zahtevamo samo, naj bodo vsi zavezniki dosledni v tem, kar so proglašali med vojno kot svoj vojni cilj, ki je bil uničenje fašizma in napadalnosti, zgraditev čvrstega miru ter priznanje svobode in demokratičnih pravic narodom.«⁴⁸ Sredi pogajanj na mirovni konferenci je Slovenski poročevalec posvetil veliko pozornost odgovoru Edvarda Kardelja italijanskemu delegatu na konferenci De Gasperiju. Sredi avgusta je častnik celostransko in večvrstično v naslovu povzel Kardeljev odgovor: »Jugoslavija, ki je toliko pretrpela zaradi napada italijanskih napadalcev, ima posebno pravico zahtevati od svojih zaveznikov, naj jo štitiijo pred obnavljanjem

46 Ibid., 5. julij 1946, str. 1.
47 Ibid., 7. julij 1946, str. 1.
48 Ibid., 19. julij 1946, str. 1.

Dobra (high-life) vzgoja ...

»Gospoda — Poveretto se dere kot obseden!
 »»Potolažite ga s francosko linijo!««

Risba Nikolaja Pirnata

Karikatura Nikolaja Pirnata, objavljena v Ljudski pravici 22.5.1946

napadalnosti in nacionalnega zatiranja s strani Italije.«⁴⁹ *Slovenski poročevalec* je s poudarjenim propagandističnim nabojem nastopil še ob koncu zasedanja mirovne konference in ob vrnitvi jugoslovanske delegacije v domovino. Čez celo prvo stran je zapisal: »Mi se ne bomo pomirili s tem, da bi žrtvovali življenjske interese naših narodov za imperialistične interese kogarkoli – Slovensko ljudstvo izreka naši delegaciji na mirovni konferenci zahvalo in priznanje.«⁵⁰

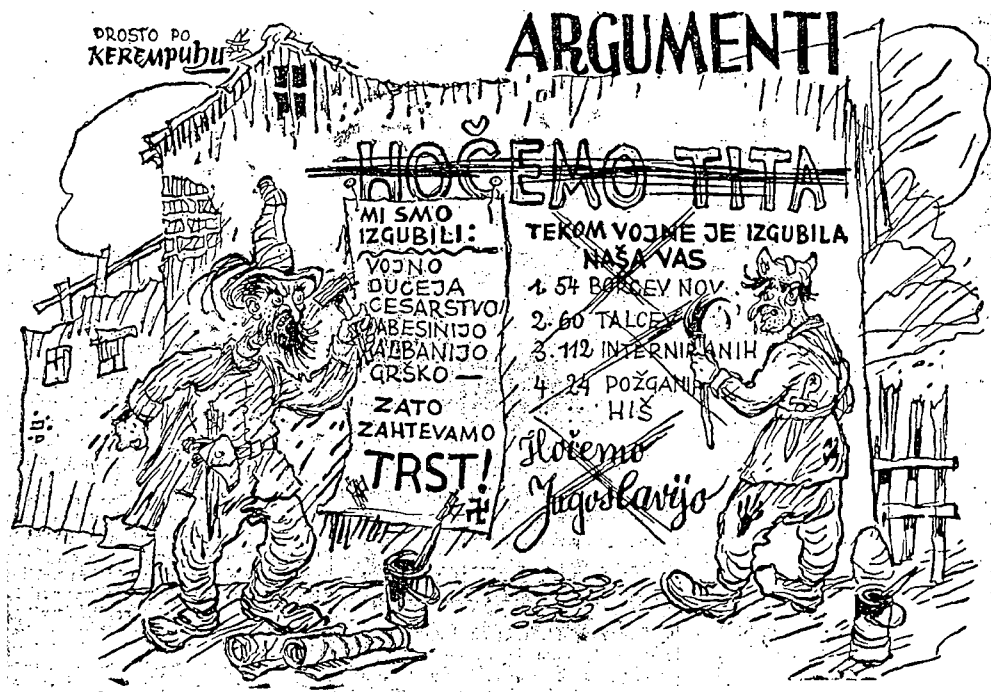
Poleg predstavljenih člankov in njihovih naslovov najdemo v časopisju tudi množico člankov, podkrepjenih z grafikoni, risbami in zemljevidi, s katerimi so javnost obveščali o slovensko-jugoslovanskih argumentih. Samo kot en tak primer navajam serijo člankov, ki jih je v obliki podlistka februarja 1946 objavljala *Slovenski poročevalec* s podnaslovom v sovjetski propagandistični maniri: »Od Triglava do Jadrana je zahteval plebiscit krvi primorskega ljudstva za priključitev k Jugoslaviji: 46.800 mrtvih, 7.000 invalidov, 95.460 deportiranih, 19.357 požganih domov, 16.837 delno porušenih domov.«⁵¹

Značilnost časopisnega propagandističnega prijema leta 1946 so karikature. Zapisal sem že, da so jih ustvarjali tudi najvidnejši slovenski umetniki, kot so Pirnat, Gaspari in Pengov. Slovensko časopisje pa jih je prevzemalo tudi iz humorističnih listov, kot so bili *Jež*, *Kerempuh* in *Pavliha*. Na grobo bi jih lahko razdelili vsaj v dve skupini, od katerih prva, večja, biča neizvedeno defašizacijo v Italiji, profašistično naravnost italijanskih oblasti in tozadevno brezbržnost zavezniških okupacijskih oblasti. V drugo, manjšo skupino, pa sodijo karikature, ki poskušajo razgaliti nesmiselnost, lažnost in krivičnost zlasti francoske in britanske argumentacije (gospodarske, etnične, geografske) pri razmejevanju.

⁴⁹ Ibid., 14. avgust 1946, str. 1.

⁵⁰ Ibid., 20. oktober 1946, str. 1.

⁵¹ Ibid., 26. februar 1946, str. 3.

Karikatura iz Slovenskega poročevalca 11.9.1946

Karikature Nikolaja Pirnata so vsebinsko segale v prvo skupino. Take so njegove risbe z naslovi: »Dobra (high-life) vzgoja,«⁵² »Juhuhu v Afriki,«⁵³ »'Münchenčani' med seboj«⁵⁴ in z zadržki »Eha – na desno!«.⁵⁵ V to skupino sodijo še karikature: »Argumenti«, ki je bila prevzeta od *Kerempuha*,⁵⁶ ter »Strokovnjaška ugotovitev,«⁵⁷ »Na pravi sledi« iz *Ježa*,⁵⁸ »Gigantski podvig...«,⁵⁹ »Prinašalci civilizacije«⁶⁰ in tista brez naslova, ki jo je *Ljudska pravica* objavila 28. marca 1946.

V drugo skupino uvrščam karikature: »Nekje v Italiji,« ki jo je *Ljudska pravica* prevzela od *Ježa*,⁶¹ »Aretirane antifašiste v Trstu nameravajo razmestiti po zaporih v notranjosti Italije,«⁶² »Ave Gasperi«,⁶³ »Scorzine podružnice,«⁶⁴ »Še nekdo, ki skrbi zanje«⁶⁵ in karikaturu »Taka je resnica...

⁵² *Ljudska pravica*, 22. maj 1946, str. 2.

⁵³ *Ibid.*, 17. maj 1946, str. 1.

⁵⁴ *Ibid.*, 16. maj 1946, str. 1.

⁵⁵ *Ibid.*, 4. junij 1947, str. 2.

⁵⁶ *Slovenski poročevalec*, 11. september 1946, str. 3.

⁵⁷ *Ibid.*, 22. maj 1946, str. 2.

⁵⁸ *Ljudska pravica*, 31. marec 1946, str. 4.

⁵⁹ *Ibid.*, 18. maj 1946, str. 2.

⁶⁰ *Ibid.*, 4. april 1946, str. 3.

⁶¹ *Ibid.*, 29. januar 1946, str. 5.

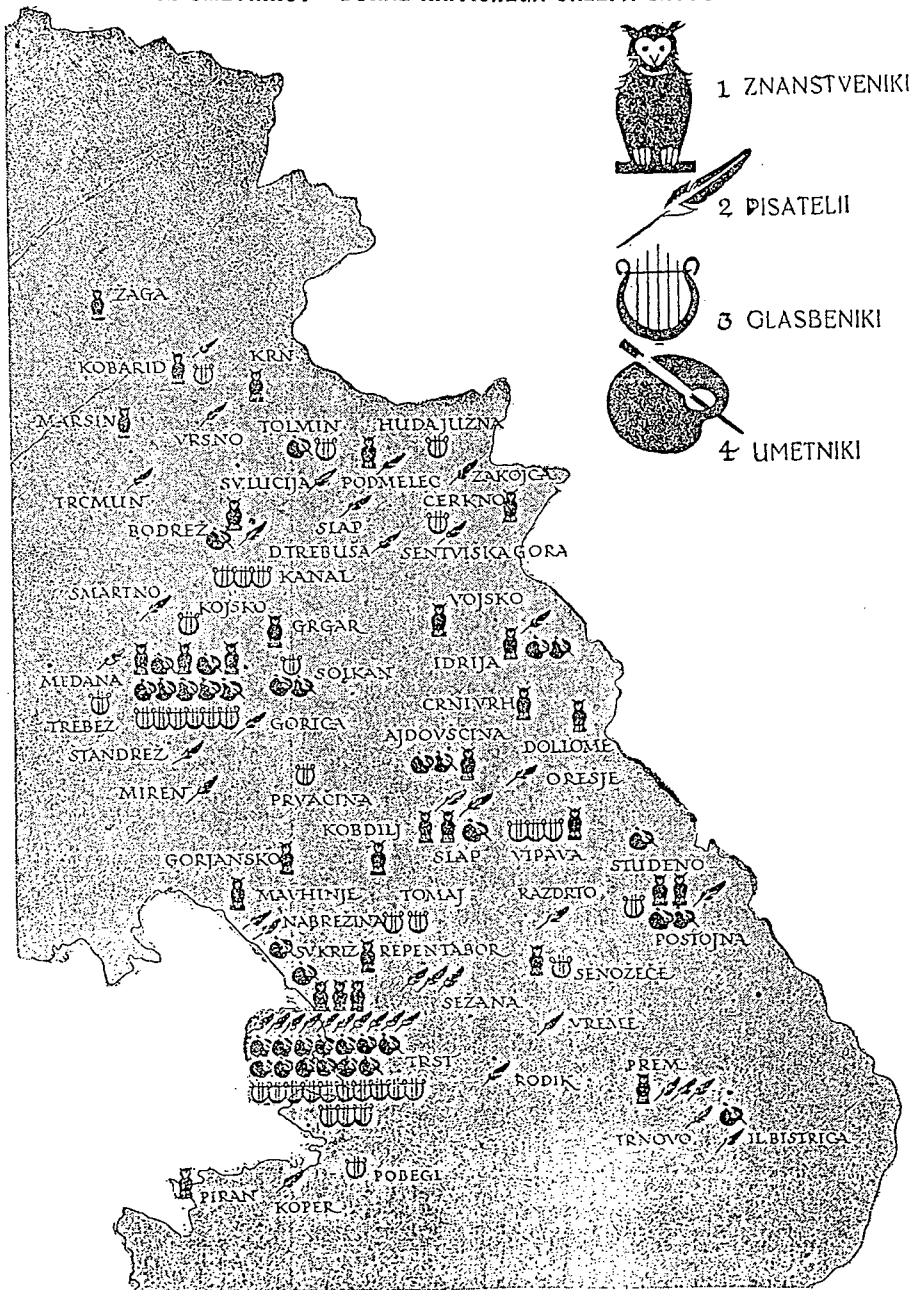
⁶² *Ibid.*, 8. maj 1946, str. 2.

⁶³ *Ibid.*, 29. januar 1946, str. 5.

⁶⁴ *Ibid.*, 23. januar 1946, str. 5.

⁶⁵ *Ibid.*, 16. januar 1946, str. 7.

KULTURNA USTVARJALNOST PRIMORSKIH ZNANSTVENIKOV, PISATELJEV, GLASBENIKOV IN UMETNIKOV - DOKAZ KRIVIČNEGA SKLEPA ČETVORICE

Julijska krajina je dala slovenskemu narodu veliko število umetnikov in znanstvenikov na vseh poljih kulturnega udeleževanja. Ta, pod tujcem trpeča dežela, nam je dala 160 kulturnih delavcev, pesnikov, pisateljev, umetnikov.

Zemljevid z rojstnimi kraji primorskih kulturnih ustvarjalcev, Ljudska pravica 9.8.1946

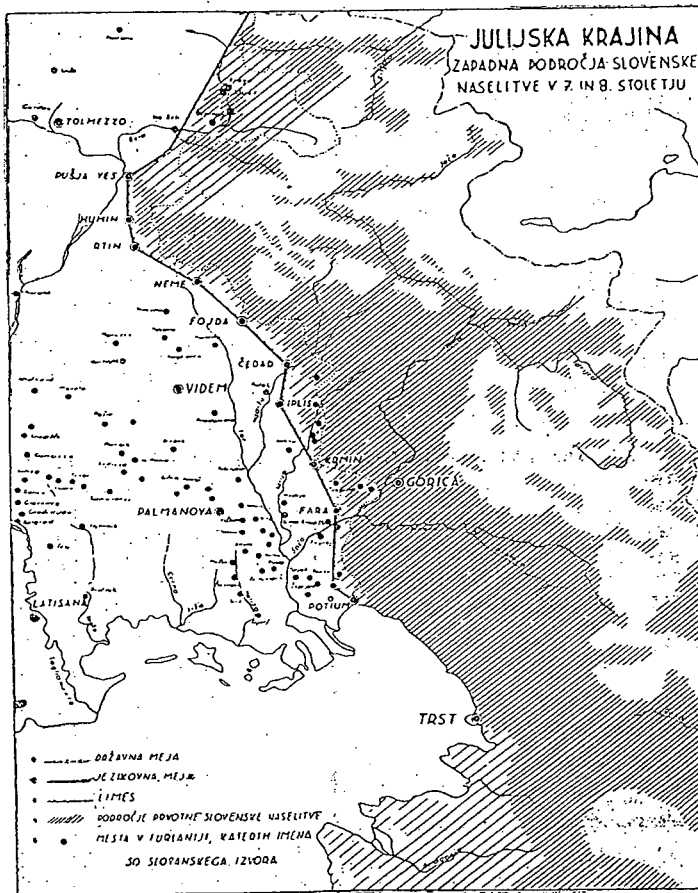
Naša zgodovinska argumentacija Zapadna narodnostna meja Julijske Krajine je ostala trinajst stoletij v bistvu nespremenjena

Ves planinski svet predalpsko-dinarskega sistema, kateremu pripada Julijska Krajina, je od naselitve Slovencev do danes ostal narodnostno slovenski. Kjer so Slovenci prodrli v Furlansko ravnino, so se v teku stoletij romanizirali. Le nekatera imena slovenskega izvora danes furlanskih vasi (Gorizzo, Goricizza, Belgrado, Sella, Medoa, Selabonica, Lonca, Selavons itd.) pričajo o nekdanjih slovenskih naseljih. Vso ozemlje severnega dela Julijske Krajine vzhodno od narodnostne meje je popolnoma slovensko z edino izjemo Gorice, ki jo narodnostno mešana. Vsa ostala naselja vzhodno od narodnostne meje so bila od naselitve Slovencev pa do danes izključno slovenska.

Mosto Gorica, v okviru današnjih občinskih meja, je imelo po avstrijskem ljudskem štetju iz leta 1914 44.353 prebi-

valcev, od katerih je bilo 21.845 ali 49% Slovencev. Glede na zlorabo pojma »občevalni jezik« (uradno je bilo ugotovljenih 2300 primerov) pa je imela Gorica do jansko tedaj slovensko večino. Razen tega jo obdajajo krog in krog slovensko vasi.

Od naselitve Slovencev so jo stoletja ohranila narodnostno trdoživa in nedotaknjena Slovenska Benečija, skrajni zapadni del strnjeneja slovenska ozemlja, ležoč ob rekah Nadiza (Natisone), Ter (Torre) in Režija (Resia). Slovenska Benečija, ki je že od leta 1866 pod Italijo, je tudi v tej dobi, kljub temu, da so jo oropali vseh narodnih pravic, zlasti šolstva, ohranila svoj narodnostni značaj. Leta 1911 je bilo po italijanskem ljudskem štetju naštetih 52.050 prebivalcev, in od teh 36.178 ali 69% Slovencev in 15.872 Furlanov.

Poreklo italijanskega prebivalstva Julijske Krajine je v ogromni večini slovensko

Trst je po krvi pretežno slovensko in velikega dela Sredozemlja in ker mesto. To je nesporno dejstvo, o katerem so bili doseženi gospodarsko šibkejši od obširna razpravljajo mnogi etnografski starega mestnega prebivalstva, so se v pisatohli: med njimi Ruggiero Romano. Au-

eni ali dveh generacijah italijanzirali.

Članek in zemljevid o slovenski poselitvi Primorske, Ljudska pravica 23.3.1946

Kot po vsej Julijski Krajini, se tudi na Opčinah ljudstvo pripravlja za sprejem medzavezniške komisije. Na zid so napisali število žrtev, ki jih je ta vas doprinesla v borbi za osvoboditev in združitve z Jugoslavijo.

Zidni napis na Opčinah, Ljudska pravica 1.3.1946

taka njihova propaganda,« ki jo je ustvaril Slavko Pengov za *Pavliho*, *Ljudska pravica* pa prevzela.⁶⁶

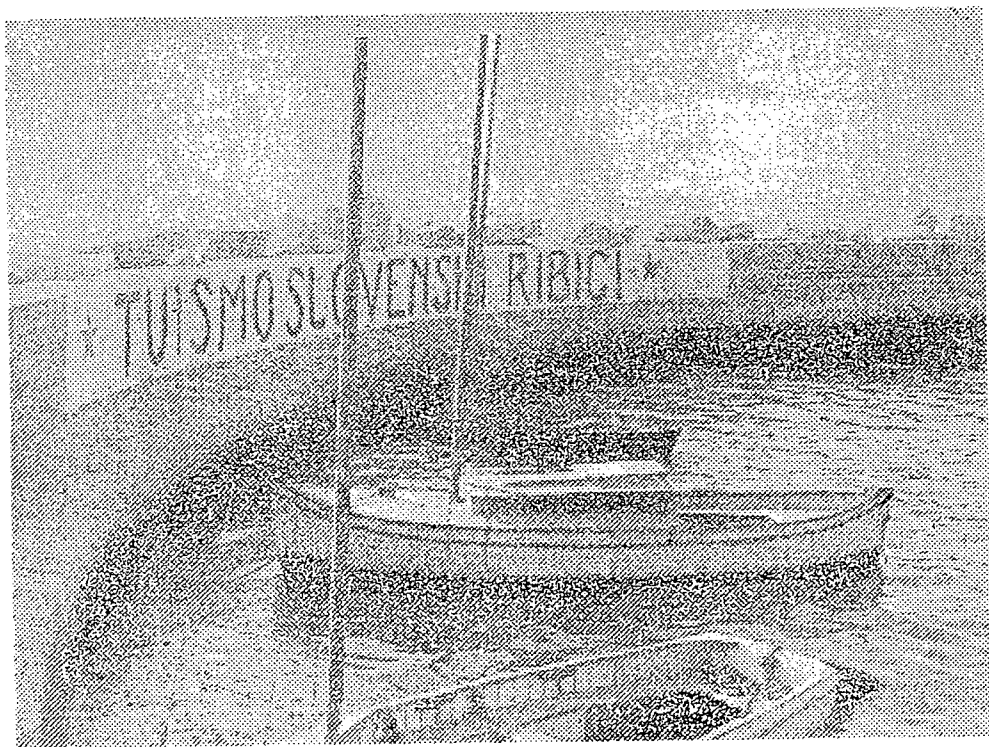
Posebej pa velja opozoriti na likovno stvaritev Maksima Gasparija, ki je brez pomisleka ne moremo uvrstiti med karikature. Imela pa je brez dvoma močan propagandistični učinek. Februarja 1946 je namreč *Slovenski poročevalec* objavil njegovo podobo Prešerna z naslovom »Največ sveta otrokom sliši Slave,« ki jasno pove, od kod do kod živimo Slovenci.⁶⁷

V podoben kontekst kot karikature je mogoče uvrstiti tudi grafikone, s katerimi je slovenska propaganda v časopisju utemeljevala razmejitvene zahteve. Še posebej poleti 1946, v času zasedanja mirovne konference. *Ljudska pravica* je na primer na četrtini časopisne strani objavila zemljevid »spornega ozemlja« z naslovom »Kulturna ustvarjalnost primorskih znanstvenikov, pisateljev, glasbenikov in umetnikov – dokaz krivičnega sklepa četverice« in v njem označila rojstne kraje 160 umetnikov in znanstvenikov na vseh poljih kulturnega ustvarjanja, ki so bili doma

⁶⁶ Ibid., 23. marec 1946, str. 2.

⁶⁷ Slovenski poročevalec, 2. februar 1946, str. 3.

Tako so napisali barkovljanski ribiči na zid v portiču Kontovelj in s tem izrazili svojo zahtevo po priključitvi k FLRJ.

Napis v kontoveljskem pristanu, Ljudska pravica 1.3.1946

v Julijski krajini.⁶⁸ Z zemljevidom požganih vasi na spornem ozemlju je dokazovala pravičnost naših mejnih zahtev.⁶⁹ Enak pomen so imeli zemljevid, ki je prikazoval, kako sta Trst in Jugoslavija ekonomsko nerazdružljiva celota, grafikon železniškega prometa Trsta leta 1913, ki je dokazoval isto,⁷⁰ ter historična karta z vrisanimi področji slovenske naselitve na tem prostoru v 7. in 8. stoletju.⁷¹

Čas in prostor mi ne dopuščata natančnejše analize propagandne dejavnosti. Tematika in gradivo sta tako obsežna, da zadoščata za celovito obdelavo v obsegu magistrskega ali celo doktorskega dela. Zato bom poskušal le še na kratko opozoriti na propagandno dejavnost, ki se je kazala »na terenu« in je do javnosti prihajala predvsem preko objavljenih fotografij.

Največ fotografij je preplavilo časopisje v pomladi 1946, ko je na »spornem ozemlju« zbirala podatke medzavezniška razmejitvena komisija oz. tik pred njenim prihodom. Največkrat so prikazovale kraje, v katere je komisija prihajala in so jo le-ti pričakali slovesno okrašeni, običajno s slavaloki. Stene hiš so bile polne napisov, deloma še iz časa takoj po koncu vojne, deloma pa so jih napisali takrat. Na slavaloke so pritrčili transparente, slike politikov, slovenske, jugoslovanske in garibaldinske zastave.⁷² Naj za to priložnost navedem le nekaj najpogostejših napisov in

⁶⁸ Ljudska pravica, 9. avgust 1946, str. 3.

⁶⁹ Ibid., 25. julij 1946, str. 3.

⁷⁰ Ibid., 23. julij 1946, str. 3 in Slovenski poročevalec, 28. julij 1946, str. 3.

⁷¹ Ljudska pravica, 23. marec 1946, str. 2.

transparentov. Ta oblika propagande je gotovo še najbolj neposredno in izvorno nagovarjala tiste, ki jim je bila namenjena.

Na hiši na Opčinah je bilo napisano: »Tu je Jugoslavija – Dovolj nam je zatiranja, hočemo ljudsko oblast«,⁷³ kontoveljski ribiči pa so na zidu pristana na veliko med dvema rdečima zvezdama, napisali: »Tu smo slovenski ribiči.«⁷⁴ Na Vipavskem so postavili velike slavoloke v obliki Triglava, jih okrasili z zvezdami, napisi OF in transparenti »Izven Federativne ljudske republike Jugoslavije za nas ni obstoja!«⁷⁵ Podobno je bilo na Goriškem. V Renčah so postavili slavolok v obliki Triglava z zvezdo na najvišjem roglu, požgane hiše so opremili z napisi »To je delo okupatorja,« pa tudi s slikami Tita in Kardelja ter napisom »Hočemo Jugoslavijo.«⁷⁶ V Sičolah/Sicciole so prebivalci pred vhodom v vas postavili veliko tablo, na katero so v italijanskem jeziku napisali vse svoje žrtve.⁷⁷ V Opatjem selu so storili enako v slovenskem jeziku.⁷⁸ V Kopru pa so v času prihoda komisije zapisali »Pozdravljena medzavezniška komisija – Mi hočemo Jugoslavijo« in »Tito ne mudi se dolgo, Istra Te čaka!«⁷⁹ Izola je medzavezniško komisijo sprejela z velikim slavolokom, okrašenim z zavezniškimi zastavami,⁸⁰ pri vhodu v Miren pa je na slavoloku pisalo le »Jugoslavija.«⁸¹ Naštevanje podobnih primerov bi lahko nadaljevali v nedogled.

Najbrž pa se ne bom dosti zmotil, če ob koncu zapišem, da sta bili v slovenski propagandi v času boja za zahodno mejo najpogosteje uporabljena beseda in napis tista s Sabotinskega pobočja in tisti s hiše nekje na Vipavskem: »Tito« ter »Tujega nočemo – svojega ne damo.«⁸² Ta parola se je najbolj zapisala v historični spomin in zato sem si jo tudi izbral za moto svojega članka, ki ga ponazarja objavljeni plakat. Ne vem pa, kako bo v zgodovinskem spominu z vsebino dveh takratnih propagandnih letakov: »Hrabra Jugoslovanska Armada je izpolnila stoletne želje slovenske matere. Naši otroci bodo vzgojeni v svobodnem duhu Združene Slovenije in nove Titove Jugoslavije« in »Tito, con te noi marceremo verso il migliore avvenire.«⁸³

Zusammenfassung

Die slowenische Propaganda zur Zeit der Entstehung des Friedensvertrags mit Italien

Dušan Nečak

Der Beitrag umfaßt den Zeitraum 1946-1947, inhaltlich erörtert er alle Propagandaformen auf slowenischer Seite zur Zeit der Entstehung des Friedensvertrags mit Italien. In erster Linie handelt es sich um eine kurze Inhaltsanalyse der sogenannten »Unterstützungsresolutionen« (»resolucije podpore«) für die Forderungen Jugoslawiens bei den Friedensverhandlungen. Diese wurden von Einzelpersonen und verschiedenen politischen, kulturellen, sportlichen und anderen Organisationen an zahlreiche Adressen im In- und Ausland verschickt. Der Beitrag setzt sich auch mit dem Propagandaaspekt der Berichterstattung der zentralen slowenischen und küstenländischen Zeitungen auseinander, stellt die in den Zeitungen veröffentlichten Karikaturen und Bilder zu dem hier behandelten Themenkreis dar und umreißt die Problematik der Graffiti an Hauswänden im »umstrittenen« Gebiet, der Bildsymbolik verschiedener Manifestationen zur

⁷² Ibid., 3. april 1946, str. 3.

⁷³ Ibid., 1. marec 1946, str. 1.

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ Ibid., 5. marec 1946, str. 3.

⁷⁶ Ibid.

⁷⁷ Ibid., 22. marec 1946, str. 3.

⁷⁸ Primorski dnevnik, 15. marec 1946, str. 1.

⁷⁹ Ibid.

⁸⁰ Ibid., 16. marec 1946, str. 3.

⁸¹ Ibid., 29. marec 1946, str. 1.

⁸² Ibid., 26. februar 1946, str. 3.

⁸³ ARS, Referat II., Zbirka plakatov, mapa G.

Unterstützung der jugoslawischen Forderungen »in situ« sowie der Plakate, Flugblätter und anderen graphischen Materials.

Der Autor versucht einerseits den Inhalt, die Intensität und den Erfolg der Propaganda zu definieren, andererseits aber auf Vielfalt, künstlerischen Wert und zeitliche Determiniertheit hinzuweisen. Er stellt fest, daß es sich dabei in der Regel um leeren bombastischen Inhalt handelt, der sowohl mit der Grenzziehungsfrage verbunden ist, als auch der Promotion der neuen Gesellschaftsordnung dient. Die Propaganda war am intensivsten bei der Ankunft der Grenzkommission im »umstrittenen« Gebiet (1946). Sie kulminierte in den Protesten gegen die Beschlüsse der Friedenskonferenz (erste Hälfte des Jahres 1947) und klang in der Zeit der Anwendung der Beschlüsse der Friedenskonferenz (zweite Hälfte des Jahres 1947) aus. Überwog in den beiden ersten Perioden inhaltlich die Thematik historischer, ökonomischer, kultureller und politischer Beweisführung und Argumentation bezüglich der jugoslawischen Forderungen, so verlagerte sich der Schwerpunkt der Propaganda in der letzten Periode auf den erfolgreichen Anschluß des Küstenlandes an Slowenien und auf die Hervorhebung der ungerechten Beschlüsse der Friedenskonferenz sowie der Existenz des Faschismus im Nachkriegsitalien.

Goriški letnik – zbornik Goriškega muzeja

Goriški muzej v Novi Gorici od leta 1974 izdaja svojo letno publikacijo z naslovom »Goriški letnik«. Zbornik objavlja znanstvene in poljudno-znanstvene prispevke predvsem s področja arheologije, etnologije, zgodovine, zgodovine umetnosti in literarne zgodovine. Prispevki so vezani predvsem na prostor severne Primorske ter sosednje Furlanije. Tako sodelujejo v zborniku tudi tuji pisci z obmejnih področij in »Goriški letnik« ustvarja znanstveni dialog ob naši zahodni meji. K temu pripomorejo tudi objave ocen in poročil o različnih knjigah ter periodičnih publikacijah, ki obravnavajo severno Primorsko in deželo Furlanijo-Julijsko krajino.

»Goriški letnik« lahko naročite pri Goriškem muzeju, Grajska 1, SI-5001 Nova Gorica.